

Vaarantuneet kalalajimme - elvyttäminen vaatii toimenpiteitä!

Lohen mätää hautoutumassa Taivalkoskella.

Vuoden 2010 kalalajien uhanalaisuusselvityksessä vaarantuneiksi luokiteltiin neljä lajia: Itämeren ja Jäämeren lohi (*Salmo salar*), planktonsiika (*Coregonus lavaretus f. pallasi*), karisiika (*Coregonus lavaretus f. widegreni*) ja rantanuoliainen (*Cobitis taenia*). Uhanalaisuusselvityksessä arvioitiin kaikkiaan 73 kalalajin tai muodon nykytila. Suomen vesissä on tavattu kaikkiaan noin 110 kalalajia.

TEKSTI ja KUVAT: Petri Heinimaa

Pääsyyinä vaarantuneiden kalalajien heikkoon tilaan Suomessa on niiden luontaisen elinkierron vaikeutuminen ja paikoin jopa loppuminen ihmistoiminnan erilaisten vaikutusten vuoksi. Keskeisiä syitä ongelmiin ovat olleet vaellusreitit katkeaminen tai vaelluksen vaikeutuminen vesivoimalaitos- ja muitten patojen vuoksi sekä lisääntymisalueiden tuhoutuminen joki- ja virta-alueiden perkauksien, hiekoittumisen, rehevöitymisen tai liettymisen takia. Myös asutuksen, liikenteen, teollisuuden, maa-, metsä- ja turvetalouden sekä kaivannaisteollisuuden päästöjen aiheuttama vedenlaadun huonontuminen, vesistöjen säännöstely sekä liian voimakas kalastus vaikeuttavat kalojen elinkiertoa. Myös maaperämme laatu esimerkiksi Pohjamaan lakeuksilla heikentää vaelluskalojen poikasten menestymistä. Lisäksi ilmastonmuutoksen vuoksi lämpötila- sekä sadantaolosuhteet ovat muuttuneet aiempaa epäsuotuisammiksi viileän ja kirkkaiden vesien lajeillemme.

Ihmistoiminnan vaikutus on maassamme ollut jatkuvasti voimistuvaa, vaikka viime vuosikymmenten aikana sen aiheuttamia haittoja onkin joissakin asioissa voitu vähentää. Kuitenkin pitkän ajan kuluessa aiheutuneet vahingot uhanalaisten lajien elinkierrolle ovat olleet niin merkittäviä, että niiden vaikutuksia saadaan korjattua hitaas-

ti. Käännettä parempaan on vaarantuneiden lajien osalta nähty erityisesti vapaiden vaelluskalajokien Tornion- ja Simojoen lohikantojen osalta.

Itämeren vapaiden jokien lohikantojen luonnollisääntyminen vahvaa

Itämereen vaeltavia lohikantoja on Suomessa viisi, joista kaksi, Tornion- ja Simojoen lohikannat, ovat nykyisin täysin luonnonvaraisia. Lijoen ja Oulujoen lohien sekä Suomenlahden jokiin kotiutetun Nevan lohen luonnollisääntyminen on vielä suhteellisen vähäistä. Koko Itämerellä vaeltavat luonnonlohikannat on saatu elpymään yhteisillä kalastusrajoituksilla, joiden ansiosta lohet pääsevät paremmin nousemaan ja lisääntymään kutujokiinsa.

Padottujen lohijokien vaellusesteitä on ohitettu kalateillä ja kudulle palaavien lohien yliirroilla. Myös mädin ja eri-ikäisten poikasten istutuksilla patojen yläpuolella oleville poikastuotantoalueille on pyritty vahvistamaan lohien paluuta potentiaalsiin lisääntymisjokiin. Kymijjoella on päästy pisimmälle vaelluspoikastuotannon elvyttämisessä ja nykyisin sieltä vaeltaa merialueelle vaihtelevasti 6 000–41 000 vaelluspoikasta vuosittain. Kemi-, Ii- ja Oulujoella pyritään eri hankkeiden avulla parantamaan lohien ja muiden-

kin vaelluskalalajien nousumahdollisuuksia ylävirran lisääntymisalueille. Pohjanlahden ja Suomenlahden pienempiin jokiin on jo pitkään istutettu myös lohia tavoitteena saada aikaan lisää luonnontuotantojokia.

Luonnonvarakeskuksen kalanviljelylaitoksissa on emokalanviljelyssä viisi lohikantaa, joiden tuottamasta mädistä kalatalousvelvoitteiden toteuttajat ja vesiviljelyelinkeino kasvattaa istutuspoikasia. Myös kudulle nousevista lohista hankitaan mätää istutuksia varten.

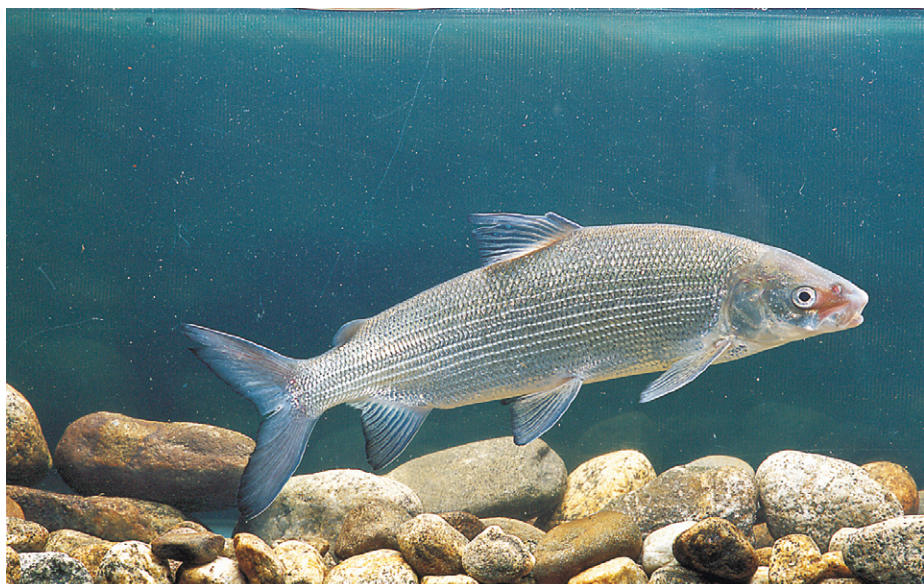
Jäämeren lohikantoja vahvistetaan kalastuspainetta vähentämällä

Suomen alueella Jäämeren alueen lohikannoista on lisääntyvät kannat Teno- ja Näätämöjoen vesistöissä. Erityisesti Tenojoen vesistössä eri jokien kannat eroavat toisistaan ja muodostavat ainutlaatuisen monimuotoisen ja arvokkaan kalageenivarannan. Lohikantojen uhanalaisuus on vähentynyt aiemmasta, mutta elinympäristömuutokset (mm. ilmastonmuutos) ja kalastus ovat vaarantaneet sivujokikantojen vahvistumisen. Uusi Suomen ja Norjan välinen kalastussopimus ja sen perusteella annetut kalastussäännöt pyrkivät vahvistamaan lohikantoja, joiden merkittävän vahvistumisen arvioidaan vaativan ainakin vuosikymmenen.

Teno- ja Näätämöjoen vesistöis-tä talletettiin Lukessa säilytettävänä olevaan maitipankkiin vuosina 1993–1999 lohikoiraiden maitia kudulle pa-laavista kookkaista lohista sekä joki-alueiden pienistä varhaissukukypsistä lohenpoikasista. Emokalanviljelyssä Jäämeren lohet eivät tällä hetkellä ole Suomessa.

Planktonsiika – sisävesien arvokala

Planktonsiika on tärkeä ja arvostettu sisävesien virtakutuinen siikamuoto. Sen esiintyminen on jo kauan sitten heikentynyt lisääntymisaluiden vähentymisen vuoksi ja sen kannat ovat nykyään istutuksin tuettuja. Eri siikamuotojen lisääntyminen samoil-



Planktonsiika - sisävesien arvokala



Taivalkosken kalanviljelylaitoksen emokalalahalli.

la alueilla ja istutukset ovat sekoittaneet kantoja. 1970-luvulla yleistyneen luonnonravintolammikkoviljelyn myötä ovat planktonsiian kesänvanhat poikaset olleet haluttua tavaraa istutuksiin eri puolilla sisävesialuetta. Lukken kalanviljelylaitoksilla on viljelyssä kolme eri planktonsiikakantaa, joiden emokalojen tuottamasta mädistä yksityiset viljely-yritykset tuottavat poikasia istutuksiin.

Karisiika ja rantanuoliainen luonnonlisääntymisen varassa

Karisiika esiintyy koko rannikollamme, mutta sen lisääntymisaluiden määrä ja etenkin laatu ovat heikentyneet selvästi varsinkin Merenkurkun

eteläpuolisilla alueilla. Suomenlahdella poikasmäärien muutoksista on vähemmän tietoa. Karisiian elvyttämiseksi olisi kalastusta ohjattava ja lisääntymisaluita ryhdyttävä kunnostamaan. Rantanuoliaista esiintyy vain Suomenlahden itäosan rannikolla sekä Hiitolanjoella ja sen esiintymistä rajoittaa sopivien elinympäristöjen määrän vähentyminen.

Kalojen uhanalaisuustilanne päivitetään

Kymmenen vuoden välein julkaistaan Suomen lajien uhanalaisuustilanne ja seuraava arviointi on nyt aloitettu Luonnonvarakeskuksessa kalojen osalta. Tulokset julkaistaan vuonna 2020.